

DA IGNACY JAN PADEREWSKI DØDE 29. JUNI 1941, 80 ÅR GAMMEL, UTGA BOOSEY & HAWKES EN SAMLING KLAVERVERK AV DATIDENS LEDENDE KOMPONISTER TIL ÆRE FOR DEN STORE POLSKE PIANISTEN, KOMPONISTEN OG POLITIKEREN. DEN BRITISKE PIANISTEN JONATHAN PLOWRIGHT ER DEN FØRSTE SOM HAR INNSPILT ALLE (HYPERION CDA 67903), OG HER TREKKER HAN OPP TRÅDENE TIL MUSIKKEN OG SITT FORHOLD TIL MANNEN.

PLOWRIGHT OM PADEREWSKI

Tekst Jonathan Plowright©2011 / Foto Diane Shaw, Sagar-Stewart for Steinway Ltd.

Paderewskis navn var på alles lepper i min bestefars tid; han var også verdens høyest betalte musiker og hadde en stjerne på Hollywoods Walk of Fame. Min bestefar, en gruvearbeider fra en liten landsby sør i Yorkshire, var oppsatt på å høre den ikoniske pianisten med egne ører, og gikk 25 km til Leeds for å overvære en av hans mange konserter i Storbritannia. Deretter, og i bestefars øyne, var en konsertpianist en gud.

Mitt tidligste minne om hans spill kommer fra en gammel pianorullinnspilling – overført til vinyl, under tittelen *The Golden Age of Piano Virtuosi* – som jeg fremdeles har en kopi av. Jeg spilte mitt første Paderewski-stykke, *Nocturne* i B-dur, opus 16, da jeg var 8 år gammel; jeg hadde meldt meg på en lokal musikkfestival i klassen «under 12 i musikk fra det 20. århundre», og ble øyeblikkelig diskvalifisert fordi den var komponert sent i 1880-årene! Jeg var knust fordi jeg, som overmodig 8-åring, var sikker på å vinne – og så fikk jeg ikke engang sjansen til å spille offentlig. Den dag i dag er dette mitt favorittstykke i klaverrepertoaret.

Min begeistring for Paderewski ble belønnet i 2001 da jeg ble invitert av Polens parlament til å gi avslutningskonserten i feiringen av Paderewski-året. Siden da har jeg flere ganger vært i Polen for å spille hans musikk, siste gang *Polsk fantasi* med Warszawa Filharmoniske, et superbt format klaververk.

EN MODERNE UDØDELIG

Paderewski, født i 1860, var ikke bare en virtuos pianist og komponist, men politiker, inspirerende taler og generøs velgjører. Han var Polens første stats- og utenriksminister etter første verdenskrig, og ble beskrevet som en «Moderne Udødelig» av Franklin D Roosevelt.

Som pianist var han stort sett selvlært, med enorm dyktighet innen improvisasjon så vel som i det nedtegnede repertoar, og Paderewskis millioner kom av rovdrift på ham selv. Han påtok seg utslitende turneer som førte ham fra den ene siden av kloden til den andre, hans årvisse konsertturneer i USA kunne vare i fire måneder. I 1902, mens hans opera *Manru* ble spilt på the Met, ga han sin konsert i Carnegie Hall. Begge var utsolgt. Til denne dag er *Manru* den eneste polske opera av en polsk komponist som har vært oppført i the Met. I 1932 spilte han for 16.000 mennesker i Madison Square Garden, den gang det største publikumsantall i musikkhistorien, og fikk inn \$50.000 til inntekt for arbeidsløse amerikanske musikere.

Hans berømmelse spredde seg mer via jungeltelegraf, avisartikler og kritikker enn fra den begynnende plateindustrien. Som den fødte showman han var, så han at den levende konsertopplevelsen var den mest spennende og intense kommunikasjonsformen med publikum, overførbart til hans sekundær-karriere

som en av Polens mest innflytelsesrike politikere med en enestående oratorisk gave. For å bygge opp spenningen før sin entré, instruerte han, ifølge øyenvitner, scenemesteren til å skru opp varmen i salongen til 27 grader og vente i tyve minutter for å skape ekstra forventning. Plutselig ble salslyset slukket, en enkelt lyskaster falt på ham mens han gikk inn på et hevet podium, og den røde manken hans skinte som en glorie rundt hodet.

VARME OG YDMYKHET

Til tross for teatralisk aktivitet før konsertene, var musikken den viktigste og mest seriøse delen av hans opptredener, og han spilte uten pianistisk akrobatikk eller overflødige gester. Enten det var i Carnegie Hall, en privat soiree eller en konsertsal i provinsen, behandlet han sitt publikum med respekt, uten hensyn til deres sosiale status eller musikk-erfaring. Hans mesterlige bruk av klaviaturet og evne til å skape fraser, frembrakte et forbløffende register av farger og teksturer. Han hadde en utrolig fingerferdig, briljant og kraftfull teknikk. Det som alltid har slått meg i hans innspillinger, er enkelheten i musiseringen, sansen for timing, og fremfor alt hvordan varme og ydmykhet gjennomsyrer spillet.

Paderewskis komposisjoner har imidlertid ikke tålt tidens tann. Bare en håndfull mindre salongstykker har overlevd i pianistenes standard-

repertoar (Menuett i G sto fortsatt på listene over samtlige innspilte hits et dusin år etter hans død, i følge *The New York Times* i mars 1953). Paderewskis komposisjoner er umiskjennelig romantiske, og som hans venn og polske landsmann Sigismund Stojowskis musikk, anså enkelte den som gammeldags og utdatert. Hans *Variasjoner & Fuge* i ess-moll – for eksempel *Variasjon* nr. 15 – viser hvor fremtidsrettet han faktisk var.

PADEREWSKI OG USA

I løpet av sine mange USA-turneer besøkte Paderewski ofte California, og til minne om hans forbindelser med området, ble Paderewski Festival lansert i Paso Robles i 1991. For meg var det en stor glede å være involvert i relanseringen av festivalen i 2006. Ved badet i Paso Robles fikk Paderewski mellom sine konsertturneer jevnlig behandlinger for en skadet hånd. Han kjøpte til slutt en vingård og ble en pioner som vinprodusent. Ved 150-års jubileumsfestivalen i 2010 møtte jeg en gjesteforeleser fra Paderewski-instituttet i Kraków, professor Małgorzata Perkowska-Waszek. Hun er høyst sannsynlig verdens aller fremste Paderewski-ekspert, og jeg oppdaget så mye mer om hans liv – hvem han elsket, hans manipulering av verdens medier, og hans hengivne innsats for et uavhengig Polen.

Det eneste han mislyktes med i California, var å finne olje på ranchen sin, og det førte til hans berømte

utsagn: «Den eneste måten å skaffe seg en stor formue på i den bransjen, er å begynne med en enda større...»

Mange byer i Amerika kan rose seg av å ha hatt nære forbindelser med Paderewski, spesielt Chicago med Paderewski Association and Memorial, og New York hvor han i 1895 grunnla Paderewski-fondet som hvert tredje år deler ut priser til amerikanske komponister, uavhengig av rase og religion.

Så elsket var den store mannen i USA at hans begravelse fant sted i St. Patrick-katedralen i New York i 1941. I kirken var 4500 mennesker til stede, og utenfor sto 35.000, inklusive statsledere, politikere og musikere. Etter ordre fra presidenten, ble han begravet på Arlington gravlund i Washington D.C., en sann krigshelt (en slik handling var bare foretatt en gang tidligere i amerikansk historie), inntil hans levninger kunne transporteres til det frie Polen for å begravnes der, i 1992.

INNSPILLINGEN

Jeg hadde arbeidet med et komplett sett av Paderewskis klaververk for Master Musicians-selskapet da Hyperion ba meg å spille inn hans tre hovedverk, inklusive den umenneskelig vanskelige Sonaten. Da muligheten dukket opp for ikke lenge siden til å gjøre min niende Hyperion-innspilling, etter fem foregående med polsk musikk, var det naturlige valget å utforske Paderewski i jubileumsåret 2010–2011. Da var 70 år gått siden hans død, og 150 siden han ble født. Hyperion kom raskt på banen. Ideen til CDen kom fra albumet med samme tittel, utgitt i 1942, som jeg første gang oppdaget i 2004 og som ble uroppført ved festivalen *Sjeldenheter for piano* i Husum, Tyskland. Den ble utgitt av Boosey & Hawkes Bote & Bock, Berlin, som slapp en nytrykt utgave tidlig i 2011. Da albumet ble bestilt (opprinnelig for å feire gulljubileet for hans første USA-turné) var det ingen mangel på komponister som ville bidra. Hans brå død før utgivelsen betød at den utviklet seg til en betydningsfull

homage in memoriam. Alle komponistene bodde i Nord-Amerika, men det var bare tre innfødte amerikanere i denne gruppen: Chanler, Schelling og Whithorne – noen av komponistene emigrerte til USA før andre verdenskrig, inklusive Stojowski, Hammond og Łabuński, mens Arthur Benjamin, Britten og Goossens enten var i USA eller Canada ved krigsutbruddet. De gjenstående komponistene var enten eksil-musikere som Bartók, Nin-Culmell og Martinů, flyktninger fra nazi-undertrykkelse og etter hvert ødeleggelsen av deres hjemland, eller jødiske musikere som Castelnuovo-Tedesco, Rieti, Milhaud, Rathaus og Weinberger, som flyktet fra Holocaust.

Dette var komponistene – sammen med mange andre fordrevne europeiske komponister som også slo seg ned i USA i løpet av 1940-årene (Hindemith, Schönberg, Stravinsky, Weill, osv.) og som banet veien for at Amerika skulle bli en internasjonal leder innen nye trender i vestlig musikk etter andre verdenskrig.

Slikt mangfold og antallet verk var den mest interessante utfordringen under innspillingen av denne CDen, men en jeg er blitt vant til – *Hommage à Chopin*, også innspilt for Hyperion, så vel som *English Bach Transcriptions*, representerer den samme vanskelighetsgrad og disiplin. Forskjellene i sjanger, musikkpråk og notasjon, og det faktum at enkelte av komposisjonene ikke er naturlig pianistiske, betød at hvert verk måtte overbevise og formes med individuell og hengiven tilnærming. Jeg har vært så heldig å oppdage en del fabelaktig og neglisjert musikk som fortjener utbredelse til et bredere publikum, og det er hva jeg håper jeg har greid. ●
Oversatt fra engelsk av Mona Levin

JONATHAN PLOWRIGHT, *britisk pianist, utga sin 9. CD på Hyperion, Homage To Paderewski, i fjor høst. Hans CD Hommage à Chopin fikk en Diapason D'Or og Preis der Deutschen Schallplattenkritik. Les mer om Jonathan Plowright på www.jonathanplowright.com*